

УДК 371.15: 340.143

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА

Олена БОВДИР (Херсон)

Постановка проблеми. На цей час за умов становлення демократії в нашій державі, важливим є підвищення ефективності та вдосконалення професійної підготовки юристів шляхом формування в них комунікативної компетентності, як однієї із складових високоякісної юридичної діяльності.

Пріоритетним напрямком у частині кадрового забезпечення вищезазначених соціальних процесів, на нашу думку, виступає формування у майбутніх фахівців юридичної галузі комунікативної компетентності як складової їх фахової діяльності, котра сприяє встановленню надійних професійних контактів юриста з клієнтом та спільного успішного вирішення завдань, що виникли.

Останнім часом у дослідженнях учених багато уваги приділяється питанням професійної діяльності юриста. У зв'язку з цим виникає інтерес до питання змісту та структури комунікативної компетентності юриста, адже раніше в юридичній науці спілкуванню і компетентності не надавали належного значення.

У сучасній літературі питання компетентності особистості в контексті освоєння тієї чи іншої професії розглядали П.С. Атаманчук, І.В. Болотнікова, О.М. Ніколаєва, Є.М. Проворова, Н.Ф. Сергієнко (професійна компетентність викладачів, педагогів); Г.М.Сагач, В.Е.Семенова, В.В. Соколова, І.І. Тимченко, О.В. Уварова (комунікація, спілкування); В.Г. Андросюк, О.М. Бандурка, В.Р. Волков, Н.М. Конопенко (сутність, специфіка юридичних спеціальностей); Л.В. Боровик (компетентність майбутніх офіцерів ДПС).

Мета статті: на основі аналізу наукової літератури подати обґрунтування змісту та сутності комунікативної компетентності студентів-юристів; зокрема в процесі навчання у ВНЗ; дати визначення поняття «комунікативна компетентність юриста».

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи сутність поняття «комунікативна компетентність» необхідно охарактеризувати поняття «діяльність», «спілкування», «компетентність», які тісно співвідносяться один з одним у межах досліджуваної проблеми.

У сучасній теорії існує приблизно 100 визначень поняття «комунікація». У перекладі з латинської «комунікація» – спілкуюся з ким-небудь, передаю інформацію [3, с. 285]. У

гуманітарних науках це поняття пов'язане із специфікою обміну інформацією у соціумі. У змістовно-термінологічному сенсі поняття «комунікація» перебуває в одному ряду з близькими за змістом термінами «взаємодія» (взаємини), «людські стосунки», «взаємозумовленість», «взаємовплив» тощо. У тлумаченні Е.В. Соколова комунікація – «найважливіший аспект людського спілкування. Вона полягає в обміні значимою інформацією між людьми» [6, с. 103].

В.Е. Семенова характеризує комунікацію і спілкування в єдиних межах комунікативної діяльності. Комунікативна діяльність здійснюється за умови подання інформації від індивіда до індивіда (групи, соціуму), а також під час одержання інформації індивідом від інших індивідів безпосередньо чи опосередковано [8; с. 124].

Спілкування і комунікація як складові комунікативної діяльності, становлять єдине утворення, інтегративне не тільки за формою його проявів, але й за природою психологічних механізмів, що забезпечують його. Якщо вести мову про комунікативну діяльність у навчальному процесі, то комунікатор, як зацікавлена особа, повинен створити умови для реалізації факторів, використовуючи різноманітні засоби, щоб забезпечити партнерові статус суб'єкта. У цьому контексті Г.М. Сагач ввела поняття «ефективна комунікація» [5].

Спілкування є процесом взаємодії між людьми, в ході якої виникають, виявляються та формуються міжособистісні стосунки, а також відбувається обмін інформацією, процес взаєморозуміння, взаємооцінка, формування симпатій та антипатій, характеру взаємин, переконань, вирішення протиріч, здійснення та регулювання спільної діяльності. Саме від ступеня успішності реалізації вказаних функцій залежить і рівень придатності до ефективного спілкування, а значить – до успішного взаєморозуміння.

Таким чином, спілкування – це взаємодія людей, змістом якої є взаємини пізнання та обмін інформацією, використовуючи при цьому різні засоби комунікації. Метою такої комунікації є встановлення взаємовідносин, які сприятимуть процесу спільної діяльності, зокрема й професійної.

Поняття «компетентність» як спеціально-науковий термін досить широке й неусталене.

Компетентність – це система інтелектуального, психологічного, морального і функціонального станів фахівця, що відображають рівень набутих знань, навичок, досвіду, інформаційної насиченості та інших властивостей у конкретній сфері професійної діяльності.

І.В. Болотнікова визначає компетентність як «поєднання психічних якостей, як психічний стан, що дозволяє діяти самостійно та відповідально (дійова компетентність), як здатність людини виконувати певні трудові функції. При цьому професійна компетентність є складовою професіоналізму, тому «людина може бути професіоналом у своїй галузі, але не бути компетентною у вирішенні всіх професійних питань» [1].

Отже, зважаючи на вищевказане під комунікативною компетентністю ми розуміємо сукупність умінь та навичок в сфері засобів спілкування та законів міжособистісної взаємодії, які сприяють взаєморозумінню, ефективному розв'язанню завдань спілкування (зокрема в юридичній праці).

Комунікативна діяльність, як і будь-яка інша, для ефективного її здійснення передбачає наявність специфічних комунікативних умінь, які формують комунікативну компетентність особистості, як «систему поглядів і дій, які служать індивіду моделлю орієнтації для задоволення потреб у самореалізації та способом досягнення цілей під час спілкування з іншими людьми» [9, с. 10].

Дослідник В.В. Соколова, займаючись питаннями спілкування та культури мови звертає увагу на те, що головною умовою оволодіння культурою спілкування можна вважати цілеспрямоване виховання оцінювального ставлення до висловлювання. Воно поділяється на етапи: 1) усвідомлення цільової установки спілкування; 2) урахування ситуацій, умов спілкування, його місця, адресата; 3) прогнозування впливу висловлювання на співрозмовника. Важливо відмітити, що третій етап комунікаційної компетентності, а саме прогнозування впливу висловлювань на співрозмовника вимагає конкретних умінь, а саме: 1) точного вибору мовних засобів, що сприятимуть досягненню цілей та умовам спілкування; 2) оптимальне використання в конкретній комунікативній ситуації невербальних засобів спілкування (комунікативний взаємовплив між індивідами без використання слів, тобто без мовних засобів представлених у прямій або будь-якій знаковій формі); 3) урахування відповідності вербальних та невербальних засобів спілкування [7].

Загальну характеристику юридичної діяльності дає В.Л. Васильєв. Автор відзначає, що ця діяльність насамперед пов'язана з

нормами права, а окремі її види містять визначене поняття вже у самій її назві: правозастосувальна, правоохоронна, правозахисна тощо. Всі юридичні професії характеризуються надзвичайним розмаїттям професійних задач, в основі яких лежить правова норма [2].

Аналіз наукових джерел показує, що комунікативна компетентність має значний вплив на успішність професійної діяльності юриста. Слід зазначити, що автори Н.Б. Крилова, В.А. Правоторов системою спеціальних якостей вважають професійну компетентність, яка безпосередньо забезпечує рівень юриста саме через професійну діяльність.

Таким чином для успішної діяльності юриста необхідні такі професійно важливі якості:

1) *особистісні*: висвітлюють сукупність особистих рис характеру – вміння встановлювати контакти з людьми, спілкуватися з представниками різних верств населення, мужність, стриманість, чесність, добросовісність, ввічливість, доброзичливість, принциповість, людяність, тактовність, самокритичність, готовність до самопожертви. (Важливо підкреслити, що значну частину наведених особистісних якостей складають ті, що відносяться до комунікативної компетентності особистості);

2) *спеціальні професійні якості*: відображають володіння спеціальними знаннями, вміннями і навичками, а також певними особистісними якостями, необхідними працівнику для успішної професійної діяльності. До тенденцій взаємовідносин між керівниками, працівникам, фахівцями юридичної сфери дослідники відносять бажання і здібності виступати як в службовий, так і позаслужбовий час від імені держави і суспільства; створення здорового морально-психологічного клімату в колективі, попередження конфліктів між працівниками. Такі тенденції не можливі без належного рівня комунікативної компетентності працівників.

Проаналізувавши поняття: «комунікація», «діяльність», «спілкування», «компетентність», «якості юриста» можна дати визначення комунікативній компетентності юриста. Перш за все, слід зазначити, що *комунікативна компетентність юриста* – це певний рівень освіченості та вихованості фахівця, який полягає у: 1) необхідності опанування певної системи юридичних знань, умінь і навичок; 2) певному досвіді поведінки в різних конфліктних ситуаціях, який включає високий рівень професійно-правового мислення та діяльності. Взагалі комунікативну компетентність вчені визначають як конгломерат знань мовних і

немовних умінь та навичок спілкування, що людина набуває у ході природної соціалізації навчання і виховання. А комунікативна компетенція юриста – це насамперед обізнаність фахівця із процесами спілкування з різними верствами населення; це вміння у процесі спілкування адекватно застосовувати методи виховання (переконання, бесіда, приклад, навіювання тощо), конкретно розв'язувати конфліктні ситуації [4].

Отже, *комунікативна компетентність юриста* передбачає оволодіння ним необхідними для професійної діяльності особистісними якостями (які наведено раніше), враховуючи при цьому професійно-трудова діяльність юриста з чітко позначеними повноваженнями, що потребує конкретних правових знань, умінь і навичок, необхідного рівня професійно-правового мислення і діяльності, а також адекватного спілкування із застосуванням методів виховання.

Висновки. Комунікативна компетентність юриста є важливою і водночас складною педагогічною проблемою. Для юриста важливо володіти такою комунікативною компетентністю, яка б була дієвою та водночас пов'язаною з особливостями та умовами професійної діяльності. При визначенні комунікативної компетентності юриста необхідно враховувати: 1) професійно-трудова діяльність; 2) комунікативну спрямованість; 3) особистісні та професійні якості юриста. Не менш важливим у формуванні комунікативної компетентності юриста є висока самоорганізація та відповідальне ставлення до обраної професії. Наукове осмислення комунікативної компетентності юриста має важливе значення для діяльності працівника зазначеної професії.

Перспективою подальшого дослідження стане аналіз понять: «комунікативна культура» та «комунікативна спрямованість».

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Болотнікова І.В. Професіоналізм та професійна компетентність як складові психічної зрілості особистості / І.В. Болотнікова // Психологічні науки / 10. Психологія праці Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України [Електронний ресурс] 21/05/13 12.15. – Режим доступу http://www.rusnauka.com/7_NND_2009/Psihologia/42691.doc.htm.
2. Васильев В.Л. Юридическая психология / В.Л. Васильев. – СПб.-М., 1998. – 650с.
3. Коган Л.Н. Проблемы исследования целосности культуры / Л.Н. Коган. – М.: Мысль, 1992. – 246 с.
4. Попова Г.В. Професійна комунікативна компетентність працівника ОВС / Г.В. Попова / Атореф. дис... канд. психол. наук. 19.00.01. – К., 1997. – С. 21.
5. Сагач Г.М. Мистецтво ділової комунікації: Навч. посібник / Г.М. Сагач. – К.: Київ. інститут банкірів «України», 1996. – 180 с.
6. Словник іншомовних слів / укладачі: Морозов С.М., Шкарапута Л.М. – К.: Наук. думка, 2000. – С. 103.
7. Соколова В.В. Культура речи и культура общения / В.В. Соколова. – М., 1995. – С. 58.
8. Социальная психология: история, теория. Эмпирические исследования / Под ред. Е.С. Кузьмина, В.Е. Семенова. – Л.: ЛГУ, 1979. – 288 с.
9. Тимченко І.І. Формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу / І.І. Тимченко/ Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Харків. держав. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2001. – 20 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Бовдир Олена Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри гуманітарно-природничих дисциплін та соціології Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» Херсонського інституту.

Коло наукових інтересів: проблеми формування комунікативної культури у студентів юридичних спеціальностей у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

УДК: 378.367

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ КАР'ЄРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Дарія БОРОДІЙ (Львів)

Постановка проблеми. Розвиток держави передбачає своєчасне та ефективне вирішення актуальних проблем, серед яких чи не найголовнішою є забезпечення кваліфікованими фахівцями виробництва, сфери послуг, освіти, інших напрямів народного господарства. При

цьому вагомою постає проблема вибору майбутньої професії випускниками загальноосвітніх навчально-виховних закладів. Вмотивований та адекватний вибір професії забезпечує молоді узгодження життєвих планів та намірів професійної реалізації із суспільними